

Zwammerdamschepen

Samenvatting	2
Opgraving en conservering	3
Rijkscollectie en restauratie	4
Nationaal Romeins Scheepvaart Museum	5
FACTSHEET	6

Zwammerdamschepen: Samenvatting

De wereldberoemde Zwammerdamschepen zijn tussen 1971 en 1974 opgegraven in het dorp Zwammerdam, gemeente Alphen aan den Rijn. De drie transportschepen en de drie boomstamkano's zijn na veel inspanningen in Ketelhaven geconserveerd en daarmee behouden voor ons allemaal.

De Rijkscollectie van zes schepen is in 2016 naar Museumpark Archeon in Alphen aan den Rijn vervoerd. Hier worden de schepen in het bijzijn van bezoekers in Restauratiewerf Zwammerdam gerestaureerd, aangevuld en in elkaar gezet. Inmiddels is een van de grote transportschepen gereed en aan een tweede wordt gewerkt. Een boomstamkano is in het Romeins Museum te zien.

Voor de schepen, de grootste is 36 meter lang, moet een ruim permanent onderkomen worden gebouwd. Aan de totstandkoming van dit nieuwe Nationaal Romeins Scheepvaart Museum wordt hard gewerkt.

Zwammerdamschepen: Opgraving en conservering

De zes Zwammerdamschepen zijn gevonden na afloop van de opgraving van het Romeinse castellum Nigrum Pullum, in het huidige dorp Zwammerdam, op het terrein van Landgoed De Hooge Burch. De complete collectie is vervolgens in Ketelhaven geconserveerd en in Lelystad opgeslagen.

Ondanks verwachtingen van archeologen dat er schepen in de bodem zitten, is de eerste boot bij toeval aangetroffen. Op 9 december 1971 is hout in de bodem gevonden tijdens de aanleg van een transporttunnel. Dit blijkt de Zwammerdam 1 te zijn. De boomstamkano is helaas beschadigd door de dragline die graafwerkzaamheden verricht.

In februari 1972 wordt het tweede schip gevonden, deze Zwammerdam 2 is een platbodemschip. Het is het eerste opgegraven schip van het Zwammerdamtype. De Zwammerdam 3 is tegelijk met de 2 gevonden en is net als 1 een boomstamkano.

De Zwammerdam 4 is gevonden aan het einde van de opgraving van 2 en 3. De 4 ligt zo diep dat de platbodem alleen kan worden gelicht door een damwand rond het schip te slaan.

Boomstamkano Zwammerdam 5 ligt 'in de weg' en wordt snel gelicht. Tijdens het slaan van de damwand voor 4 wordt Zwammerdam 6 'aangesneden'.

In totaal zijn zes schepen aangetroffen: drie platbodems en drie boomstamkano's. De opgraving van alle zes de schepen is in 1974 afgerond.

De schepen worden daarna allemaal in Scheepsarcheologisch Museum Ketelhaven geconserveerd. In Ketelhaven zijn hiervoor bassins gebouwd waar de schepen in worden gelegd. Hier wordt het water in het hout langzaam maar zeker vervangen door kunsthars.

De zes Zwammerdamschepen worden na de conservering een aantal jaren opgeslagen in Lelystad. In 2016 worden ze getransporteerd naar Museumpark Archeon in Alphen aan den Rijn. Hier worden de schepen in de Restauratiewerf Zwammerdam gerestaureerd.

Zwammerdamschepen: Rijkscollectie en restauratie

De zes Romeinse Zwammerdamschepen zijn opgegraven tussen 1971 en 1974. Het is de enige collectie van zes schepen dat als cluster bij elkaar is gevonden. De Rijkscollectie is eigendom van de Nederlandse Staat. De schepen zijn in bruikleen gegeven aan de Provincie Zuid-Holland en worden in de Restauratiewerf in Museumpark Archeon in Alphen aan den Rijn gerestaureerd.

De zes Zwammerdamschepen zijn van internationaal archeologisch belang. De drie grote binnenvaart transportschepen zijn platbodems en dit type schip is voor 1972 niet aangetroffen. Latere soortgelijke vondsten elders hebben ook de naam type Zwammerdam gekregen. De andere drie zijn boomstamkano's, waarschijnlijk vissersboten.

Het nummer in de naam van de schepen verwijst naar de volgorde waarin de schepen zijn aangetroffen en opgegraven.

Om de opgravingen in de jaren zeventig financieel mogelijk te maken, zijn verschillende acties gehouden om de schepen te redden. Onder meer een crowdfunding en twee bezoeken van Koningin Juliana genereerden veel publiciteit rond de unieke collectie schepen.

Na conservering in het Scheepsarcheologisch Museum Ketelhaven en de opslag in Lelystad was het de vraag waar de schepen een permanent onderkomen zouden krijgen. Uiteindelijk zijn de schepen in 2016 vervoerd naar Museumpark Archeon, gevestigd in de gemeente waar zij oorspronkelijk zijn gevonden.

De schepen worden stuk voor stuk gerestaureerd in de Restauratiewerf in de Romeinse afdeling van het museum. Tijdens de restauratie vindt ook een uitgebreid archeologisch onderzoek plaats. Elk schip is een project waarvoor projectsubsidie wordt aangevraagd, de schepen zijn immers Rijkseigendom.

De Restauratiewerf is open voor bezoekers. Zij zijn 'live' getuige van de restauratie en zij krijgen uitleg in de tentoonstelling over de Zwammerdamschepen.

Het streven is om alle zes schepen als cluster na afloop van de restauratie onder te brengen in een geheel nieuw onderkomen. Er wordt dan ook hard gewerkt om de bouw mogelijk te maken van een Nationaal Romeins Scheepvaart Museum op het terrein van Museumpark Archeon in Alphen aan den Rijn.

Zwammerdamschepen: Nationaal Romeins Scheepvaart Museum

Het is de bedoeling om de Zwammerdamschepen na afloop van de restauratie onder te brengen in een permanent onderkomen. Daarom wordt gewerkt aan de komst van een geheel nieuw museum: het Nationaal Romeins Scheepvaart Museum.

Het nieuwe museum wordt gebouwd op het terrein van Museumpark Archeon. Dit heeft nogal wat voeten in aarde, omdat hiervoor het terrein een stukje moest worden uitgebreid ten koste van de belendende nieuwbouwwijk. Daarnaast is de parkeerplaats van Archeon verplaatst en overkapt met zonnepanelen. De toegangsweg naar de parkeerplaats wordt exclusief voor bezoekers van Archeon ingericht.

Ook betekent de komst van een nieuw groot gebouw een kans voor Museumpark Archeon om de entree te verplaatsen en te voorzien van meer faciliteiten voor bezoekers. Door verplaatsing van een aantal 'moderne' functies naar de nieuwbouw en de kleine uitbreiding in grond kan het Museumpark een betere en meer logische routing krijgen.

In het nieuwe Nationaal Romeins Scheepvaart Museum krijgen niet alleen de zes Schepen van Zwammerdam plus de stuurriem een onderkomen. Er wordt in het nieuwe museum ruim aandacht besteed aan de Romeinse scheepvaart in het grensgebied van de Neder-Germaanse Limes. Daarnaast worden verschillende onderwerpen belicht die hiermee te maken hebben, zoals de Romeinse waterwerken en watermanagement, transport en handel, militaire bevoorrading, verovering en verdediging, contacten en culturele uitwisseling, kortom: het leven in de Romeinse Rijndelta.

Zwammerdamschepen: FACTSHEET

Vindplaats

De Schepen van Zwammerdam zijn bij het dorp Zwammerdam in de gemeente Alphen aan den Rijn aangetroffen. Het terrein is eigendom van zorginstelling Ipse de Bruggen, locatie Hooge Burch.

Wanneer

Het eerste schip is in 1971 aangetroffen.

Waar lagen de schepen

De schepen lagen in een oude bedding van de rivier Oude Rijn. Tegenwoordig is de bedding van deze rivier een stuk noordelijker.

Waarom lagen de schepen daar

De schepen zijn door de Romeinen afgezonken en met palen gezekerd in een tijd dat de rivier nog wel door de oude bedding stroomde. Dit is gedaan om de kade tussen het castellum Nigrum Pullum en het water te verstevigen.

Huidig onderkomen

De zes schepen zijn tegenwoordig in Museumpark Archeon in Alphen aan den Rijn.

Schip 1 tot en met 6

De schepen hebben een nummer gekregen op volgorde van aantreffen. Schepen 1, 3 en 5 zijn boomstamkano's. Schepen 2, 4 en 6 zijn platbodems.

Boomstamkano's

De drie boomstamkano's zijn van het Rijnlandse type. De kern is een boomstam met een opbouw aan de zijkanten. Een van de kano's heeft zeker een zeil. Twee van de kano's zijn later gebruikt als visbun.

Platbodem type Zwammerdam

De drie grote schepen zijn platbodems. Het zijn de eerste voorbeelden van dergelijke platbodems. De naam 'Type Zwammerdam' is later ook gegeven aan andere schepen die elders zijn aangetroffen en opgegraven.

De platbodems zijn transportschepen voor de binnenvaart. Door de platte bodem kunnen ze ook varen in ondiepe kleinere waterwegen.

Opgravingen

De zes schepen zijn tussen 1972 en 1974 opgegraven. Hiervoor is een breed netwerk van archeologen ingezet.

Redt het Romeinse Schip

De schepen moeten na het opgegraven worden geconserveerd. Hiervoor is echter geen geld beschikbaar. Dankzij een actie van Stichting Forum Romanum Albanianum met als voorvechter de Alphense architect Latief Perotti lukt het om in 1974 met een vroeg voorbeeld van een crowdfunding het benodigde geld bij elkaar te krijgen.

Koningin Juliana

In 1974 heeft Koningin Juliana twee maal een bezoek gebracht aan het opgravingsterrein. De koningin steunt daarmee de actie 'Redt het Romeinse Schip'.

Conservering locatie

De schepen zijn in Scheepsarcheologisch Museum Ketelhaven bij Dronten geconserveerd.

Conservering methode

De schepen zijn in losse onderdelen in grote bassins geplaatst. Hierin is langzaam maar zeker het in het hout aanwezige water vervangen door polyethyleenglycol (PEG).

Conservering noodzaak

De schepen zijn in natte omstandigheden aangetroffen. Daarom zit het hout vol met water. Dit water verdwijnt uit het hout als het aan de lucht wordt blootgesteld. Daardoor verliest het hout haar integriteit en gaat scheuren en vervormen.

Schepen naar Museumpark Archeon

Na conservering zijn de schepen bewaard in Lelystad. Pas in 2016 zijn de geconserveerde schepen overgebracht naar Museumpark Archeon in Alphen aan den Rijn om te worden gerestaureerd.

Restauratiewerf Zwammerdam

In Restauratiewerf Zwammerdam in de Romeinse afdeling van Museumpark Archeon worden de schepen stuk voor stuk gerestaureerd. Naast de werf is een tweede hal waar onderdelen worden schoongemaakt. De Restauratiewerf is open voor bezoekers.

Expositie

In Restauratiewerf Zwammerdam is ook een passende expositie over Romeinse scheepvaart ingericht. De expositie wordt regelmatig aangevuld en aangepast.

In het Romeins Museum Archeon is een van de kano's te zien.

Restauratie

De losse onderdelen worden schoongemaakt en daarna in een frame als een grote legpuzzel aan elkaar gepast. Ontbrekende onderdelen worden zo authentiek mogelijk gemaakt en toegevoegd.

Een van de platbodems is inmiddels gerestaureerd, aan een tweede wordt gewerkt.